

SZEMLE

BORI IMRE, Krúdy Gyula

Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1978. 280 l.

A Krúdy-centenárium az irodalom kutatói számára is alkalom az újrafelfedezésre. Lehetőség arra, hogy a magyar irodalom egyik legegységibb hangulatú, legkülönlegesebb világú íróját másként is felfedezzük, mint ahogy az időként meg-megismétlődő Krúdy-reneszánszok kapcsán eddig történt. A mostani évforduló egyúttal arra is ösztönöz, hogy korszerűen szóljunk az oly gazdag (a magyar írók közül csak Jókai írt annyit, mint ő) és annyiféleképpen magyarázott Krúdy-életműről, hogy megpróbáljuk megkeresni helyét századunk modern művészi törekvései közt. Krúdy Gyula esetében különösképpen szükség van erre már csak azért is, mert regényei (számuk meghaladja a nyolcvanot), elbeszélései (majdnem két és fél ezret tesznek ki) nem közelíthetők meg hagyományos módon, kipróbált esztétikai kategóriákkal.

Az évfordulóra közreadott tekintélyes Krúdy-bibliográfia (Gedényi Mihály állította össze és a Petőfi Múzeum bibliográfiai füzetei sorozatban jelent meg) tanúság rá: a Krúdy-filológia igen vegyes értékű. Cikk, emlékezések garmadáját írták róla, nemegyszer legendák vonják ködbe, homályosítják a műveket, nem hiányzik az egyes kötetek sajtóvisszhangja sem, ismerünk jónéhány szép esszét, tanulmányt, nyelvi-stilisztikai vizsgáldást is. Összegező irodalomtörténeti értékelést már jóval kevesebbet, az életmű teljes (viszonylagosan teljes) felmérésének csak a feltételei teremődtek meg. Igaz, az előzmények nem hiányoznak. Alig öt évvel az író halála után Kelemen (Perkátai) Jászó kis könyvben nyújt összefoglalást Krúdy prózájáról (bibliográfiával), 1964-ben Krúdyra vonatkozó írásokból, dokumentumokból készült vaskos kötetet (Tóbiás Áron összeállításában), az Arcok és vallomások sorozatban Szabó Ede rajzolja meg az író életútját (1970), a pályakezdés filológiai feltérképezését Katona Béla végezte el az Irodalomtörténeti Füzetek egyik kiadványában (1971), Krúdy stílusához, képalkotási módszeréhez Kemény Gábor munkája nyújt segítséget (1974), Fábry Anna nemrég megjelent esszékölete főleg az író alakteremtő művészetére hívja fel a figyelmet (1978), Barta András filológiai kutatásai pedig mintegy kísérői az új Krúdy-sorozatnak.

Ebbe a sorba illik bele a jugoszláviai irodalomtörténész, Bori Imre 1978-ban megjelent Krúdy-monográfiája. (Bori Krúdy-képéről egyébként a Híd 1974-es évfolyamában közölt folytatásos tanulmányából, illetve Fridolin és testvérei című 1976-os kötetéből tudomást szerezhetett az érdeklődő.)

Milyen ez a Krúdy-kép? Miért tekinthetjük Bori Imre kismonográfiáját a Krúdy-irodalom értékes darabjának?

Mindenekelőtt azért, mert a szerző a teljes pályáiv megragadására vállalkozik, s a kivételesen termékeny író egész munkásságáról van mondanivalója. S főképp új szempontjai, összefüggéseket kereső értelmezései miatt. (Még akkor is, ha egyik-másik szempontja megmarad az ötlet szintjén.) Bori Imre az irodalomtudomány (irodalomelmélet, esztétika, irodalomtörténet, kritika) korszerű módszereit alkalmazni tudja konkrét vizsgálódásai anyagához, Krúdy újító kísérleteit műhöz, művekhez kötötten próbálja meg felmutatni. A különböző kifejezési módokat (az annyit emlegetett líraiságot, a Krúdynál gyakori epizód-technikát, a szöveg-háttér változatait, a romantikát korszerűsítő „lelki szenzációkat“ (az ő kifejezése), műfaji sajátosságokat, „cselekménytelenséget“), hőseinek változatos és színes galériáját az írói világképpel, a kor (egy válságos kor) társadalmi és morális viszonyaival szoros kölcsönhatásban elemzi. Már a kezdő Krúdy-írásokban felfigyel az író társadalmi élményeire, ismereteire, arra, hogy a korabeli elbeszélések romantikus kulisszái mögött modern lelkiéletű emberek élnek. Ezért foglalkozik be-

hatóbban a Krúdy-irodalom nemigen méltatott regényével, *Az aranybányával*, illetve a századfordulón keletkezett — a Szindbád-történetek előtti — novellákkal. És ezért van az, hogy az első korszak híres regényét, *A vörös postakocsi*t sem az álomvilág regényeként értékeli, hanem a „valóságlátó író realitásai” miatt. Olyan műként, amelynek hősei a századvég hétköznapijaiból érkeznek meg a regény színterére, s amelyben a város művészi meghódítására vállalkozott az író. E szemlélet révén válik a folytatás, az *Őszi utazások a vörös postakocsin* a „téli Magyarország” regényévé, s a dércsipe remekek között számon tartott művészregényében, a *Hét Ragolyban* is az „élet kérdéseit” tartja előbbvalónak.

Mind ezt azért tartom szükségesnek nyomósítani, mert Bori Imre Krúdy-szemléletét meghatározza, mert a Krúdy-irodalomban csak ritkán, utalásszerűen tűnnek fel az álomvilág mögötti realitások. (Csak jelezni kívánom, hogy a Jókai-centenárium alkalmával írott Jókai-tanulmányában szintén a századforduló világára, annak új emberi kapcsolataira érzékeny író exponálja.)

Köztudomású, hogy Krúdy művészete a magyar prózastílusban is korszakjelző. Eppen ezért a monográfia írója különös gondot fordít Krúdy stílusesszékőzeire, az egyéni és korstílus, illetve a műfaji sajátosságok együttes vizsgálatára, ami a műfajbontó Krúdy esetében a szokásosnál nagyobb jelentőséget kap. Azt vitatni lehet, hogy az induló Krúdy írásaiban csak annyira kísértene a mikszáthi anekdotizmus hagyománya, mint azt Bori vallja — azt viszont meggyőző erővel bizonyítja, hogy csakugyan nem szerencsés ebben az időszakban csak mikszáthos pályaszakaszról beszélni. Elbeszélések egész sora tanúsítja: már a kísérletezés éveiben jelen vannak a majd csak később kiteljesedő krúdys motívumok. Nem aaptalanul perlekedik a könyv szerzője a Krúdy-irodalom egy másik tévedésével: az írói tudatosságra nem (vagy alig) fogékony, inkább az ösztönösséget felerősítő szemlélettel. Bori szerint az utolsó évek művészi eredményei fokozott mértékben állítják előtérbe az írói tudatosság szerepét. Krúdynak — úgy mond — csak ekkor, a harmincas évek elején sikerült eltérni azokat az érzelmi szálakat, amelyek a tízes évek műveiben olyan szorosan fűttek az író teremtésményeihez. S bár a korszak egyik fő művészi törekvésének, a tárgyiaságnak az erőteljesebb jelenlétét nem eredeztetni következetes művészi programból, a céltudatosságnak nagyobb szerepet juttat ilyen vonatkozásban is.

Így lesz a tudatosság — a líraiság és az emlékezés mellett — Krúdy alkotómódszerének egyik legjellemzőbb sajátja.

Bori Imrének egyik fő érdeme éppen az, hogy e „kategóriák” sokszempontú vizsgálatára vállalkozott, teljesebbé és árnyaltabbá téve eddigi ismereteinket.